

Marja Jylhä & Pertti Pohjolainen & Riitta-Liisa Arajärvi (toim.): Kasvun ja vanhenemisen tutkimus.

Kasvun ja vanhenemisen tutkijat -yhdistyksen tutkimusseminaari, Peuranka 19. — 20.11.1981. Terveystieteen laitos, Jyväskylän yliopisto. Sarja B n:o 2. 1982. 96 s.

Raporttia voi tilata Jyväskylän yliopiston terveystieteen laitokselta puh. 941-291829 tai 941-291823.

Julkaisu on koottu Kasvun ja vanhenemisen tutkijat -yhdistyksen vuonna 1982 pitämän seminaarin alustuksista. Raportin esipuheessa yhdistyksen puheenjohtaja prof. Eino Heikkinen toteaa kiinnostuksen kasvu-, kehitys- ja vanhenemistapahtumien tutkimiseen lisääntyneen. Tähän ovat vaikuttaneet monet yhteiskunnalliset kehityspiirteet (teollistuminen, kaupungistuminen jne.) sekä se havainto,

että eri aikoina eläneiden ihmisten elämänkaari ja kokemukset saattavat vaihdella huomattavastikin. Toisaalta ihmisen elämänkaaren on todettu sisältävän myös paljon yleistä, kaikille yhteistä kehitystä ja kokemista. Heikkisen mielestä kasvu- ja vanhenemistapahtumiin sisältyvät biologiset, psyykkiset ja sosiaaliset muutokset muodostavat kokonaisuuden, jonka tarkastelussa tarvitaan monitieteistä lähestymistapaa.

Raportin kirjoittajat ovatkin usealta eri tieteenalalta; he edustavat terveystieteitä, sosiologiaa, sosiaalipsykologiaa, psykologiaa ja filosofiaa. Raportti osoittaa, että elämänkaariproblematiikka on hedelmällinen lähtökohta poikkitieteelliselle tutkimukselle. Tieteenaloja voisi tietysti vielä lisätäkin. Ainakin kasvatustieteisiin, erityisesti aikuiskasvatukseen, elämänkaariproblematiikka liittyy läheisesti. Oikeastaan aikuiskasvatustieteen koko erityisproblematiikka liittyy tavalla tai toisella ihmisen kasvuun ja kehitykseen sekä vanhenemisen tässä toiminnassa aiheuttamiin muutoksiin.

Raportti sisältää 11 eri artikkelia, jotka muodostavat melko yhtenäisen kokonaisuuden ja avaavat mielenkiintoisia näkökulmia kasvun ja vanhenemisen problematiikkaan. Artikkeleissa käsitellään mm. kasvun ja vanhenemisen tutkimuskohdetta, (Eino Heikkinen ja Isto Ruoppila), elämänkaaren yhteiskunnallisia puitteita (Yrjö-Paavo Häyrynen), Kasvun ja vanhenemisen evoluutiota (Erkki Haukioja), aikajärjestelmää ja sosialisaatiota (Raija Julkunen), aikaperspektiiviä ja tulevaisuuteen suuntautumista (Jari-Erik Niemi), sosialisaatio-prosessia (Leena Alanen ja Marjatta Marin), eläkaarta (Helena Hurme), elämänkaaritutkimuksen ongelmia (Mirja Tolkki-Nikkonen) sekä kasvua ja vanhenemistä intialaisesta näkökulmasta (Unto Tähtinen). Vaikka ai-

kuiskasvatuksen kannalta kaikkikin artikkelit ovat mielenkiintoisia — onhan aikuisen tuntemus eräs opetustoiminnan peruslähdekohdista — niin ehkä välittömimmin alaan liittyvät kuitenkin kaksi artikkelia, joissa käsitellään sosialisatioprosessia.

Leena Alasen mukaan sosialisatioprosessilla tarkoitetaan yleensä niitä oppimis- ja omaksumisprosesseja, joissa yksilöt tietyn yhteiskunnan puitteissa ja sosiaalisen kanssakäymisen välittämänä tulevat sosiaalisesti toimintakykyisiksi. Alasen mukaan sosialisatiotutkimus on tunnetusti keskittynyt lasten ja kasvuikäisten toimintakykyjen muodostumisen tutkimiseen. Sosialisatiion konseptio on kuitenkin tutkimuksen alueella viime aikoina ulotettu koskemaan myös muita väestöryhmiä ja mm. työssä käyviä, ”normaaleja” ja tavanomaisen ajattelutavan mukaan jo riittävästi sosiaalistuneita aikuisia. Tämä on Alasen mukaan osoitus siitä, että on hyväksytty käsitys elinikäisen alistumisen ja sopeutumisen vaatimuksesta esim. ammattirakenteen nopean muuttumisen, elämäntilanteiden vaihtuvuuden ja työelämän yleisten vaatimusten nopeutuneiden muutosten seurauksena.

Tämä kaikki on varmasti totta. On kuitenkin todettava, että aikuisiän sosialisatio ei ole mikään uusi asia, vaan varsin vanha, peräti ylihistoriallinen asia.

Myös aikuiskasvatusteoreetikkojen taholta sitä on jonkin verran tutkittu, ei tosin minkään empiiristen tutkimusaineistojen avulla, vaan lähinnä teoreettisena kysymyksenä persoonallisuuden kehittymisen kannalta. Aikuisiän sosialisatioprosessi on näissä tarkasteluissa nähty yleensä positiivisena persoonallisuuden täydellistymispahtumana, eikä negatiivisävytteisenä ”sopeutumisena”, kuten Alanen asian esittää. Tietyksi hän on osittain oikeassa, sillä osa aikuisiän sosialisatiosta on epäilemättä täl-

laista erilaisiin pakkoihin sopeutumista. On kuitenkin varottava, ettei heitetä lasta pesuveden mukana, vaan nähtäisiin aikuisiän sosiaalistumisen positiivisetkin puolet ja mahdollisuudet. Kaiken kaikkiaan on hyvä, että tähänkin asiaan aletaan kiinnittää huomiota. Aikuisten tutkiminen sosialisatioprosessin yhteydessä on kahdestakin syystä tärkeää; ensinnäkin he toimivat yhteiskunnassa sosiaalistajina ja toiseksi he itse ovat elinikäisen sosialisatioprosessin alaisia. Vaikka usein ajatellaan, että sosialisatioprosessi päättyy nuoruusvaiheen jälkeen ja ihminen on sen jälkeen lopullisesti sosiaalistettu toimintakykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi, niin käytäntö osoittaa, ettei tämä pidä paikkaansa. Toimintakykyisyys edellyttää nyt — ja on edellyttänyt aina — sosialisatioprosessin jatkumista myös aikuisiässä. Vasta siinä vaiheessa monet toiminnot tulevat ajankohtaisiksi ja lopullinen sosiaalistuminen voi tapahtua. Vaikka nuorisoa voidaan toki sosiaalistaa aikuisiän vaatimuksiin etukäteen, niin lopullinen sosiaalistuminen tapahtuu vasta käytännössä työssä, kotona, järjestöissä jne. Tällöinkin sosiaalistuminen voi tapahtua eri ihmisillä eri tahtiin. Tämä on kaikille aikuiskasvatuksen piirissä toimiville tuttu tosiasia. Marjatta Marin ottaa tarkastelunsa lähtökohdaksi määritelmän, jonka mukaan sosialisatio on prosessi, jossa yhteiskunta tulee osaksi ihmistä. Hänen mielestään asia voidaan ilmaista myös toisin: sosialisatioprosessissa ulkoinen sosiaalinen kontrolli muuttuu sisäiseksi kontrolliksi, ”omaksi tunnoksi”. Tämä pitää paikkansa. Mutta jos tästä jälleen vedetään se johtopäätös, että tällainen on ihmisen persoonallisuuden kehityksen kannalta pelkästään negatiivinen asia, niinkuin joskus näkee tehtävän, niin mennään helposti harhaan. Marin ei tosin tätä tee, mutta jollain lailla negatiivisena hän

tämän kehityksen näkee. Hän antaa sosialisatiolle mekanistisen sopeutumisen merkityksen. Näin ei mielestäni tulisi tehdä. Sosialisatioon täytyy sisällyttää aina myös yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuus ja vaatimus.

Marin tuo artikkelissaan mielenkiintoisella tavalla esiin lain ja elämänsäkaaren yhteyden. Hän toteaa, että meillä on voimassa yli 600 lakipykälää, jotka koskevat täysikäisyyttä. Käsitys täysikäisyydestä kuitenkin vaihtelee näissä laeissa huomattavasti ja hän toteaaakin, että tieteellinen tietomme aikuisuutumisprosessista ei liene vielä riittävä lainsäädännön pohjaksi. Laki elämänsäkaaren säätelijänä on kuitenkin hänen mielestään keskeinen, joten tätä suhdetta kannattaisi tutkia enemminkin. Laki määrää osaltaan ihmisen mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa ja yleensä sosiaalisen olentona. Laki kontrollimekanismina sisältää samalla kuvan siitä, mitä yhteiskunnassa pidämme sosiaalisena ihmisenä, mikä hahmotetaan ihmisen ja yhteiskunnan väliseksi suhteeksi ja miten ihmisen aikuisuutuminen ja vanheneminen nähdään sosialisatioprosessissa. Täten ei ole samantekevää, miten lainsäätäjälle välittyy tutkimustieto ihmisen kehityksestä, kasvusta ja yleensä elämänsäkaaresta. — Kieltämättä tämä on eräs mielenkiintoinen näkökulma elämänsäkaariproblematiikkaan. Raportissa käsitellään sosialisatioprosessia aikuisiän osalta vain hyvin vähän (muutama viittaus tähän problematiikkaan). Tähän liittyy siitä puuttuu myös ihmisen persoonallisuuden kehityksen kokonaisvaltainen tarkastelu elämänsäkaaren näkökulmasta. Kieltämättä tämä onkin niin laaja ja vaikea aihe, että se vaatisi oman seminaarinsa. Olisi kuitenkin toivonut, että tätäkin puolta olisi käsitelty hiukan laajemmin jossakin esitelmässä. Raportti antaa tosin jonkin verran aineksia myös tällaiseen tarkasteluun,

mutta koska tietoja ei ole koottu kokonaispersoonallisuuden kehittymisen näkökulmasta, niin ne jäävät irrallisiksi.

Kaiken kaikkiaan raportti antaa lukijalle varsin hyvän kuvan siitä, mikä on portti antaa lukijalle varsin hyvän kuvan siitä, mikä on tällä hetkellä elämäntutkimuksen nykytila Suomessa. Melkein kaikissa artikkeleissa pohdiskellaan myös niitä ongelmia, joita tällaiseen lähestymistapaan sisältyy. Pääpaino raportissa onkin tutkimusalueen ja sen ongelmien hahmottamisessa, varsinaisia tutkimustuloksia siinä esitellään melko vähän. Tämä on ymmärrettävää ajatellen tutkimussuuntauksen lyhyttä uraa täällä Suomessa. Aikuis-kasvattajat tullevat tavallista kiinnostuneempina seuraamaan elämäntutkimusta ja sitä missä määrin se tuottaa heille relevanttia tietoa yleensä aikuisten elämäntutkimuksesta sekä aikuisopiskeluun liittyvistä psykologisista, fysiologisista ja sosiaalisista ehdoista.

Eräs mielenkiintoinen kysymys, joka tulee raportissa esiin, sisältyy elämäntutkimuksen käsitteeseen. Käsite pitää sisällään ajatuksen, että elämän jossakin vaiheessa alkaa alamäki, kehityksessä seuraa "laskukausi". Tätä pidetään tavallisesti pelkästään negatiivisena ilmiönä. Tämä perustuu ilmeisesti taloudellista yms. kehitystä kuvaavien käyrien ehdollistamaan ajattelukaavaan; kehityksen täytyy aina osoittaa kasvua, eli sen tulisi olla jatkuvasti kohoavan käyrän muotoinen. Ihmiseen liitettyä tällainen on tietysti mahdotonta. Luontoon ja ihmiseen sen osana kuuluu koko elämän kiertokulku, myös sen loppuvaihe kuihtuminen ja kuoleminen. Ihmisen "vapaus" on tässäkin välttämättömyyden tajuamista.

Raportissa on elämäntutkimuksen ohella käytetty myös käsitteitä "elämäntutkimus" ja "elämäntutkimus". Nämä käsitteet eivät ehkä herätä sillä lailla negatiivisia assosiaatioita,

kuten elämäntutkimus saattaa tehdä, mutta ne eivät ole muuten yhtä kuvaavia. Ne ovat sisällöltään neutraaleja ja vähemmän inhimillisiä. Ne eivät myöskään suuntaa ajattelua sillä lailla yksilön kehitysprosessiin, kuten elämäntutkimus automaattisesti tekee. — Täytynee kai lähteä siitä, ettei nimi asiaa pahenna ja tyydyttävä jo vakiintuneeseen elämäntutkimuksen käsitteeseen. Elämäntutkimuksen eräänä keskeisenä tehtävänä voidaan ajatella sellaisten väärin, negatiivisävyisten käsitysten oikaisemista, joita meillä näyttää nykyisin vanhenemisestä runsaasti olevan. Ihmiselämä tulisi tutkimuksissakin nähdä yhtenä kokonaisuutena, jossa eri elämäntutkimusvaiheilla on oma merkityksensä ja tehtävänsä. Käsilä oleva raportti antaa hyvän lähtökohdan kokonaisvaltaiselle kasvun ja vanhenemisen tutkimukselle.

Jukka Tuomisto